

Raadkamer Gerechtshof

's-Gravenhage

Zitting 26 september 2007 om 15.00 uur

Parketnummer 09/750006-06

PLEITAANTEKENINGEN

mr. M. Pestman

in de zaak

JOSE MARIA SISON

Modeluitspraak

1. Ik ben het zelden zo hartgrondig eens geweest met een beslissing van een raadkamer. Ik zal niet snel meer klagen over rechters die het dossier niet kennen en onvoldoende gemotiveerde beschikkingen. De rechtbank heeft een modeluitspraak gewezen.
2. Sison onderschrijft dus de overwegingen en conclusie van de rechtbank. De ernstige bezwaren voor het voortduren van de voorlopige hechtenis ontbraken om precies die redenen die door de rechtbank zijn aangevoerd. Daar kan vandaag aan worden toegevoegd dat het aanvullende raadkamerdossier op deze zaak geen enkel nieuw licht heeft geworpen; de nieuwe stukken zijn vooral meer van hetzelfde.
3. Hoewel de rechtbank daar niet meer aan toe is gekomen, geldt nog steeds, of beter gezegd: meer dan ooit, dat voor het voortduren van de voorlopige hechtenis de gronden ontbreken.

4. Maar laat ik beginnen met een paar opmerkingen over het juridisch kader van deze zaak. Dit naar aanleiding van de toch wel verrassende appèlmemorie van de officier van justitie.

Juridische context

5. Het openbaar ministerie worstelt met deze zaak; zo moge uit die appèlmemorie duidelijk zijn.
6. Uit het feit dat het leeuwendeel van de memorie is ingeruimd voor een juridische verhandeling over verschillende deelnemingsvormen kan worden afgeleid dat de officier van justitie over de feiten weinig nieuws te melden had, waarbij een poging wordt gedaan de strafrechtelijke aansprakelijkheid onder art. 47 Sr. uit te breiden met een beroep op het leerstuk van het functioneel daderschap.
7. Dat dit functioneel daderschap nu opduikt mag geen verbazing wekken omdat de verdediging hier in eerste instantie bij heeft stil gestaan.
8. De impliciete stelling van het openbaar ministerie in deze zaak is dat Sison strafrechtelijk verantwoordelijk moet worden gehouden voor de moord op Kintanar en Tabara, omdat die moorden zijn uitgevoerd door personen verbonden aan de organisatie waarvan Sison de leider zou zijn of zou zijn geweest. Er is immers geen enkel bewijs, zoals de rechtbank terecht opmerkt, van rechtstreekse betrokkenheid van Sison bij de dood van Kintanar en Tabara. In feite kiest het openbaar ministerie hier dus voor de constructie van art. 51 Sr., waarin Sison, overigens ten onrechte, wordt gezien als feitelijk leidinggever van een rechtspersoon die de strafbare feiten zou hebben gepleegd.
9. Het probleem van deze stelling of bewijsconstructie is dat de CPP en de NPA niet echt als rechtspersonen in de zin van art. 51 Sr. kunnen worden aangemerkt, maar vooral ook dat art. 51 Sr. niet ten laste is gelegd. Vandaar ook dat de officier van justitie in haar appèlmemorie stelt dat het functionele daderschap in de tenlastelegging moet worden “ingelezen”, een juridisch novum, voorzover ik weet.
10. Het verbaast ons overigens dat de officier van justitie niet stelt dat ook de *command responsibility* in de tenlastelegging moet worden ingelezen, een begrip dat wij vooral kennen uit de jurisprudentie van de verschillende internationale tribunalen en dat vermoedelijk breder is dan het Nederlandse uitlokken van art. 47 Sr. en ook het feitelijk leiding geven van art. 51 Sr. Het zou mij zeker niet verbazen als het openbaar ministerie

binnenkort ook dit leerstuk uit de hoge hoed tovert in de hoop hiermee Sison in zijn strafrechtelijk net te vangen.

11. Maar goed: we hebben het vandaag alleen over medeplegen of uitlokken, en niet over feitelijk leiding geven of *command responsibility*.
12. De discussie over het functioneel daderschap, die de officier van justitie nieuw leven tracht in te blazen is vooral een academische. De Hullu merkt hierover terecht op dat dit leerstuk omstreden is en dat aanvaarding daarvan nooit mag leiden tot uitbreiding van de strafrechtelijk aansprakelijkheid onder art. 47 Sr. Van grensverlegging is volgens hem dus geen sprake (Mr. J. de Hullu, Materieel strafrecht, derde druk, 2006, p. 156). In feite is het functioneel daderschap een *specialis* van het medeplegen, meer nog dan van de uitlokking, waarbij de functie van de medepleger een rol speelt bij de beoordeling van de schuldvraag.
13. Maar uit de schaarse jurisprudentie over dit leerstuk, die ook door De Hullu wordt aangehaald, blijkt dat er ook bij functioneel daderschap altijd sprake moet zijn van een nauwe relatie tussen de functionele en de feitelijke dader.
14. De Hullu bespreekt in zijn boek de zaak tegen een gynaecoloog die voor een illegale abortus werd veroordeeld, ondanks het feit dat deze niet zelf de abortus had uitgevoerd. Maar hij zou wel de aanstaande moeder hebben onderzocht, opdracht hebben gegeven tot opname in een kliniek en ook een co-assistent opdracht hebben gegeven medicijnen toe te dienen teneinde die abortus op te wekken. De gynaecoloog werd als pleger veroordeeld (De Hullu, p. 154; hoge raad, 29 mei 1990, NJ 1991, 217).
15. Ook haalt De Hullu een uitspraak aan over de eigenares van een schip, die werd vervolgd voor het in het oppervlaktewater brengen van olie. Deze eigenares werd vrijgesproken omdat het enkele feit dat zij eigenaar van het schip was niet betekende dat zij *dus* ook strafrechtelijk aansprakelijk kon worden gehouden voor door de kapitein van dat schip of de bemanning gepleegde strafbare feiten (De Hullu, p. 156; hoge raad, 24 mei 2005, NJ 2005, 434).
16. Het gaat hier om schaarse jurisprudentie met een ‘functioneel aspect’, waaruit blijkt dat er in feite niets nieuws onder de zon is. Net als bij het gewone medeplegen is een nauwe band en ook samenwerking nodig om bij ‘functionele feiten’ tot een veroordeling te kunnen komen.

Ernstige bezwaren: nieuwe wijn in oude zakken

17. Dat brengt mij nu bij de ernstige bezwaren; ons inziens ontbreken die nog steeds volledig.
18. Ik ga er van uit, op goede gronden overigens, dat u bekend bent met het pleidooi dat namens Sison op 7 september 2007 gevoerd is. Om die reden zal ik niet in herhalingen vervallen.
19. Ik wil alleen nog eenmaal ons centrale argument herhalen en dat is dat Sison in deze zaak op basis van het huidige dossier nooit kan worden veroordeeld, zelfs niet als wij voor *argument's sake* aannemen dat Sison inderdaad Armando Liwanag is, wat overigens uitdrukkelijk door Sison wordt ontkend. Er is namelijk geen enkel bewijs, niet in de vorm van een getuigenverklaring of een aangetroffen document, waaruit kan worden afgeleid dat Sison enige strafrechtelijk relevante gedraging heeft verricht met betrekking tot de dood van Tabara en Kintanar. Het dossier bestaat op dit punt uitsluitend uit suggesties, vermoedens en aannames; niet uit aanwijzingen, laat staan harde bewijzen.
20. Het nieuwe aanvullende dossier stelt op dit punt zeker teleur; het is niet meer dan nieuwe wijn in oude zakken.
21. Er wordt één nieuwe getuige opgevoerd, een zekere Grace Cabactulan, die niet meer kan melden dan dat ze denkt dat Sison Armando Liwanag is en dat hij op een bijeenkomst in 1992 het auteurschap van een ideologisch getint stuk zou hebben opgeëist. Interessant, als het allemaal al klopt, maar voor de verweten gedragingen niet relevant, waarbij zij opgemerkt dat voor deze getuige geldt, net zoals overigens voor Nathan Quimpo, dat hun kennis van Sison en de Filippijnse communisten zeer gedateerd is en ophoudt meer dan tien jaar voor de dood van Tabara en Kintanar.
22. Opvallend is verder dat de officier in de appèlmemorie verwijst naar de verklaringen van de drie vermeende schutters, die op hét cruciale punt in deze zaak verklaringen afleggen die met elkaar in strijd zijn. Het is net alsof het openbaar ministerie hier telkens overheen leest.
23. Rafael Y Glemao Cruz, toch wel de kroongetuige in deze zaak, wijst een zekere Vicente Cayetano aan als degene die van het Centraal Comité opdracht zou hebben gekregen om Kintanar dood te schieten. Cayetano zou ook zijn aangewezen, door datzelfde Centraal Comité, als leider van de *Special Operations Group* die belast zou zijn met het uitvoeren van de door het Centraal Comité gegeven opdracht. De andere belangrijke getuige van

het openbaar ministerie, Maico Pabalan, wijst een andere 'contactpersoon' aan. Niet Cayetano, maar een zekere Leo Valasco zou de opdracht tot de moord op Kintanar van het Centraal Comité hebben gekregen en de al genoemde *Special Operations Group* hebben samengesteld.

24. Wat is de waarde van deze twee verklaringen, in het licht van deze tenlastelegging, als zij elkaar op het belangrijkste punt tegenspreken?
25. Bij dit alles mogen wij niet uit het oog verliezen dat Sison al twintig jaar in Nederland verblijft, noodgedwongen, en in de tussentijd nooit meer de Filippijnen heeft bezocht. Hij zou daar zijn leven niet zeker zijn, reden waarom hij ook niet door de Nederlandse autoriteiten kan worden uitgezet, hoe graag zij dat ook zou willen. Het is dus onmogelijk dat hij op de Filippijnen bijeenkomsten bijwoont van het Centraal Comité, bijeenkomsten waarbij ook Cayetano aanwezig zou zijn geweest om de opdracht tot de moord op Kintanar in ontvangst te nemen.
26. Sison heeft nooit de opdracht gegeven tot de moord op Kintanar, maar toen Kintanar was doodgeschoten heeft dat nieuws hem in Nederland natuurlijk wel bereikt.
27. Kort na de dood van Kintanar heeft Sison een publiekelijke verklaring gegeven, een verklaring die zich niet in het dossier bevindt en waarvan ik dus een kopie aan de pleitaantekeningen heb gehecht (Prof. Jose Ma. Sison, *Romulo Kintanar Had Too Many Rivals and Enemies in the Criminal World of Military and Police Operatives*, 24 januari 2003; *bijlage 1*).
28. Deze verklaring werd verspreid kort na de dood van Kintanar, nog voordat de aanslag door de NPA werd opgeëist. Het stuk is vooral van belang, u hoeft het niet helemaal te lezen, omdat blijkt dat Sison op dat moment niet wist wie voor de dood van Kintanar verantwoordelijk moest worden gehouden. Hij presenteert drie mogelijk scenario's, waarvan het laatste later het enige juiste bleek te zijn. Dit is een verklaring geschreven door iemand die de politieke verhoudingen op de Filippijnen goed kent; niet door iemand die tot de moord op Kintanar opdracht heeft gegeven.
29. Wat op 7 september 2007 gold, geldt met andere woorden nu nog steeds. Er is geen enkel bewijs is van enig strafrechtelijk relevant handelen bij Sison. Er is, anders gezegd, geen enkel bewijs van bewuste samenwerking tussen Sison en de personen die de moorden op Kintanar en Tabara zouden hebben gepleegd; en er is ook geen enkel bewijs dat Sison

gebruik zou hebben gemaakt van één van de voor een veroordeling voor uitlokking noodzakelijke uitlokkingsmiddelen, om over het vereiste opzet verder maar te zwijgen.

30. Zelfs als we er vanuit gaan dat alle getuigen de waarheid spreken, dat alle verklaringen betrouwbaar zijn en dus voor het bewijs mogen worden gebruikt, dan nog komen wij niet verder dan de overwegingen en conclusie van de rechtbank. *For the sake of argument*: het is mogelijk dat Sison in het verleden gebruik heeft gemaakt van het pseudoniem Armando Liwanag en dat hij tot 1992, 1993 wellicht een vooraanstaande rol heeft gespeeld in het centraal comité van de communistische partij van de Filippijnen. Voor de noodzakelijke ernstige bezwaren is deze constatering echter volstrekt onvoldoende.
31. Van enige *concrete* betrokkenheid van Sison bij de vermeende moorden van Kintanar en Tabara, in welke deelnemingsvorm dan ook, ontbreekt in dit dossier ieder bewijs.

Geen gronden

32. Met betrekking tot de gronden valt op dat de officier van justitie in de appèlmemorie alleen nog een verwijzing doet naar het onderzoeksbelang.
33. De andere gronden, eerder aangevoerd ter onderbouwing van de voorlopige hechtenis, horen wij niet meer terug: het vluchtgevaar, de twaalfjaarsgrond en de kans op herhaling. Zoals zo vaak het geval is bij opheffing van de voorlopige hechtenis blijkt het achteraf met het vluchtgevaar heel erg mee te vallen, blijkt de rechtsorde door die vrijlating ook helemaal niet zo geschokt en moet het volgende misdrijf nog gepleegd worden. Ik zal mij vandaag dus beperken, net als de officier van justitie, tot het onderzoeksbelang.
34. De officier stelt dat getuigen, na de vrijlating van Sison, uit angst niet meer met de politie willen praten. Het is jammer dat deze stelling op geen enkele wijze wordt onderbouwd, integendeel zou ik willen zeggen: uit het aanvullend dossier blijkt dat er ook na de vrijlating van Sison nog met getuigen gesproken is, zowel in Nederland als op de Filippijnen.
35. Sison moest wel even slikken toen hij deze passage over de angstige getuigen las. Hieruit blijkt dat het openbaar ministerie wel heel weinig kennis heeft van de werkelijke verhoudingen en problematiek op de Filippijnen. Als er personen zijn die daar een risico lopen, dan zijn het wel de sympathisanten van Sison: niet de personen die *tegen* hem zouden willen getuigen, maar juist in zijn voordeel.

36. Ter gelegenheid van de inbewaringstelling heb ik een rapport overgelegd van Human Rights Watch. Ik ga er van uit dat dit zich bij de stukken bevindt en dat u in de gelegenheid bent geweest dit te bestuderen.
37. Uit dit in juni 2007 door Human Rights Watch gepubliceerde rapport blijkt dat er in de afgelopen jaren op de Filippijnen honderden mensen zijn verdwenen of buitenrechtelijk geëxecuteerd, bijna zonder uitzondering personen die op één of andere wijze betrokken waren bij de linkse oppositie in het land. Hoewel de Filippijnse overheid de schuld voor deze verdwijningen en moorden bij voorkeur in de schoenen schuift van de NPA of de CCP, komt Human Rights Watch na uitgebreid onderzoek ter plekke tot de conclusie dat niet de oppositie maar juist het Filippijnse leger verantwoordelijk moet worden gehouden voor deze mensenrechtenschendingen (Human Rights Watch, Scared Silent, Impunity for Extrajudicial Killings in the Philippines, June 2007, pp. 2-4).
38. Het mag dan ook geen verbazing wekken dat de Filippijnse politie er nog nooit in geslaagd is een verdwijning of buitengerechtelijke executie op te lossen (Human Rights Watch, p. 48 e.v.).
39. Met name in het licht van deze laatste constatering van Human Rights Watch mag het toch op zijn minst verwondering wekken dat de Filippijnse autoriteiten er nu kennelijk wel in geslaagd zijn de moord op Tabara en Kintanar 'op te lossen'. Zo dicht bij het met succes sluiten van een dossier zijn ze op de Filippijnen nog nooit geweest, reden waarom Sison grote vraagtekens zet bij de betrouwbaarheid van de verklaringen afgelegd door de drie schutters in deze zaak; getuigen die weliswaar door de Nederlandse politie zijn gehoord, maar die door de Filippijnse autoriteiten zijn aangedragen. Ik verheug mij al op de *cross-examination* van deze kroongetuigen.
40. Overigens is uit ons voorlopig onderzoek in de Filippijnen gebleken dat geen van de drie schutters uit het dossier als verdachte is aangemerkt in de zaken van Tabara en Kintanar. Er loopt in de zaak van Kintanar wel een onderzoek en er is in die zaak ook een verdachte aangewezen, maar dat is niet Cruz, Alonzo of Pabalan.
41. Er is vorig jaar *nog* een belangrijk rapport verschenen, met conclusies die de bevindingen van Human Rights Watch onderschrijven.
42. Het betreft een Engelstalig rapport van onze eigen Stichting Advocaten voor Advocaten; een kopie daarvan heb ik aan mijn pleitaantekeningen gehecht (Dutch Lawyers for Lawyers Foundation, IFFM, From Fact to Action: Report on the Attacks against Filipino

Lawyers and Judges, 24 July 2006; *bijlage 2*). Onderdeel van de zogenaamde *International Fact Finding Mission*, verantwoordelijk voor de samenstelling van het rapport, waren ook twee van uw collega's: Jan Bless uit Haarlem en Nol Vermolen uit Amsterdam.

43. Uit dit rapport blijkt dat ook advocaten en rechters voor hun leven moeten vrezen. Ook advocaten en rechters die zich met mensenrechten bezighouden, dan ben je op de Filippijnen klaarblijkelijk al verdacht, verdwijnen met enige regelmaat of worden eenvoudigweg uit de weg geruimd. De *Fact Finding Mission* heeft sinds 2001 25 verdwijningen en moorden geteld; vijftien advocaten en tien rechters. En ook hier komen de schrijvers van het rapport tot de conclusie dat de regering niet vrijuit gaat.
44. De stelling van het openbaar ministerie dat de politie haar werk niet meer kan doen omdat potentiële getuigen zich door Sisons vrijlating laten afschrikken, getuigt dus van een zekere brutaliteit. Ik ben benieuwd wat Romeo Capulong, de advocaat van Sison op de Filippijnen, van deze stelling zou vinden. Capulong is niet alleen *ad-litem* rechter bij het Joegoslavië-tribunaal maar ook de meest bekende mensenrechteradvocaat van het land. Op hem zijn al twee aanslagen gepleegd, zonder het gewenste resultaat, en hij is dan ook al lange tijd ondergedoken, wat hem er niet van weerhouden heeft in deze zaak opnieuw zijn diensten aan te bieden.
45. Het zijn mensen zoals Capulong die voor hun leven moeten vrezen, niet de Cruzen, Alonzo's en Pabalans, die in tegenstelling tot Capulong kunnen rekenen op de sympathie en ook bescherming van de Filippijnse autoriteiten, het leger niet in de laatste plaats.
46. Nog los van de mensenrechtenproblematiek, die dus vooral de verdediging belemmert en niet justitie, moet natuurlijk ook worden opgemerkt dat Sison helemaal niet weet wie justitie allemaal nog in deze zaak zou willen horen, die nog niet gehoord is. Ook om die reden kan moeilijk van collusiegevaar worden gesproken.
47. Tot slot ongetwijfeld ten overvloede: dat politie de in beslag genomen bescheiden en goederen nog moet onderzoeken, kan natuurlijk nooit een reden zijn om op grond van het onderzoeksbelang de voorlopige hechtenis te hervatten.
48. Kortom: ook de gronden voor de voorlopige hechtenis ontbreken.

Schorsing

49. Hoe dan ook is er alle reden om Sison te schorsen, mocht u alsnog besluiten de vordering van het openbaar ministerie toe te wijzen.
50. Over de gezondheid van Sison is bij de rechter-commissaris en in raadkamer bij de rechtbank al het een en ander gezegd. Ik zal dat niet herhalen. Duidelijk is dat Sison al een dagje ouder wordt en kampt met serieuze gezondheidsproblemen, deels veroorzaakt door martelingen ondergaan in detentie onder Marcos. Hij is dan ook in behandeling bij een cardioloog, zoals u weet, reden waarom hij aanvankelijk vandaag verstek zou laten gaan. Uit respect voor u en ook voor het Nederlandse rechtssysteem heeft hij, tegen het uitdrukkelijke advies van zijn huisarts in, zijn afspraak voor vandaag met de cardioloog afgezegd.
51. Als u dus besluit tot toewijzing van de vordering, verzoek ik u dus de voorlopige hechtenis van Sison te schorsen, in afwachting van de inhoudelijke behandeling van zijn zaak.

Slotoverweging

52. Dan moet mij tot slot toch nog iets van het hart. Het is met grote zorg dat ik moet constateren dat Nederland zich opnieuw mengt en partij kiest in een conflict dat het onze niet is.
53. Sison wordt nu vervolgd voor en voorlopige hechtenis dreigt in een zaak waarvoor wij zonder enige twijfel nooit zouden uitleveren.
54. Door Sison desondanks in Nederland te vervolgen kiest het openbaar ministerie partij voor een regime dat, zo blijkt onder meer uit de door mij al genoemde rapporten, voorzichtig geformuleerd, geen smetteloze reputatie heeft op het gebied van de mensenrechten. Het is toch eigenlijk te gek dat justitie zich in deze zaak laat leiden door Filippijnse autoriteiten, die zelf niet in staat zijn om ook maar één verdwijning of moord op te lossen en, zo blijkt uit onafhankelijk onderzoek, zelf ook bloed aan de handen hebben.
55. Wij hebben toch ook nooit tegenstanders van Saddam Hussein vervolgd, of het ANC onder het apartheidsregime? Ook niet als zij zich in Nederland bevonden. Waarom nu wel Sison?

56. Deze procedure gaat een lange en voor de verdediging niet van gevaar gespeende rit worden. Er zal door de verdediging intensief onderzoek moeten worden gedaan op de Filippijnen, gelukkig niet zonder hulp van mensen zoals de al door mij genoemde Capulong. Bij de rechtbank hebben wij al onze verwachting uitgesproken dat de inhoudelijke behandeling dus nog wel even op zich zal laten wachten; het zal maanden, zo niet jaren duren voordat deze zaak daadwerkelijk aan de rechtbank kan worden voorgelegd. Ik zie niet in waarom Sison hierop in voorlopige hechtenis zou moeten wachten.